

pel fet que Muntaner era el primer dels cronistes que el vagi emprar, i això, anota Eberenz, era amb referència a l'estol dels pisans. Encara més, fa constar que el mateix cronista en dues ocasions es refereix a aquest tipus de vaixell com *galees obertes* o *galees obertes per popa*,⁵ i aquesta vacil·lació, creu Eberenz, devia ser deguda al fet que Muntaner coneixeria *uixer* com a un estrangerisme italià. Pel que fa a *uxel* (o *oxel*) que apareix en el castellà López de Ayala com a nom d'una galera gran dels moros, aquest mot deuria representar, segons Eberenz, l'àrab *ʿuṣārī* contaminat pel català *uixer*.

Amb tot això, però, no es pot dir que Eberenz hagi provat en definitiu que el cat. *uixer* fos d'origen italià. El cas és que l'aparició primera del mot en Muntaner no és una prova absoluta que *uixer* fos en català de data més tardana que en italià o francès: recordem que no hi ha fonts nàutiques catalanes anteriors a Muntaner, puix que ni el nucli primer del Consolat, ni les cròniques de Jaume I o de Desclot no són textos nàutics. Notem, a més, que Muntaner usa *uixer* no sols en referència amb l'estol dels pisans, sinó a més parlant del de l'almirall català Francesc Carròs (supra). I a més el compost *galea oberta* o *galea oberta per popa* podia ser una altra denominació pel vaixell en qüestió. Altrament, la possibilitat que *uxell* (*oxell*) del castellà López de Ayala fos l'àrab *ʿuṣārī* contaminat amb el cat. *uixer* ja no és gens segura. De fet aquesta interpretació i la qüestió complicada d'una proveniència a través de l'italià s'estalviarien acceptant la possibilitat que les llengües romàniques haguessin adoptat l'àr. *ʿuṣārī* com a mot mediterrani. Recordem que aquest era usual en els parlars àrabs del Mediterrani des d'Egipte fins al Marroc i Al-Andalus.

En tot cas, la tesi que l'italià *usciere* vingués de OSTIARIU topa amb una dificultat fonètica greu, puix que el resultat de la terminació -ARTUS hauria estat -aio en el toscà i -airo en els dialectes del nord. És ben sabut que el sufix *-iere* que apareix en una sèrie de mots italians (*cavaliere*, *carpentiere* etc.) és un gal·licisme savi i això era segurament la consideració perquè Meyer-Lübke (REW, 6115 OSTIARIUS «Pfortner») acceptés l'it. *usciere* 'porter o guàrdia a la porta' com a manlleu del francès. Creiem que tampoc no es pot pensar que *usciere* fos format de l'it. *uscio*, atès que aquest mot en italià significa 'porteta, portella', i per tant inapropiat per designar una obertura de nau suficientment gran per a l'embarcació de cavalls.

Així, doncs, un origen en italià sembla ben poc possible, i endemés la possibilitat que el mot s'originés primer en francès és també minsa i això per la raó aduïda per Eberenz: el mot era, segons tots indicis, propi del Mediterrani. D'ací que la proveniència de l'àrab gairebé s'imposa. Notem que *ʿuṣārī* en àrab vulgar devia ser *ʿuṣeri*, per la reculada de l'accent amb aquest tipus de «nisba», i en aquesta forma s'hauria fet mot mediterrani, passant a l'it., al fr. i al cat., i en aquestes llengües s'hauria associat amb el descendent corresponent de OSTIUM 'porta' pel fet de tenir el vaixell en qüestió una obertura a la popa. Pel que fa a

l'obstacle vist per Eberenz a propòsit de les dimensions de *ʿuṣārī*, que alguns lexicògrafs donen com a una nau petita, convé que ens guiem no pel que diu Pedro de Alcalá en el S. XVI sinó per l'observació de López de Ayala en el S. XIV amb referència a *uxel*, guanyat als moros. El testimoni d'aquest cronista assenyala clarament que aquest tipus d'embarcació era molt gran i que podia portar «quarenta caballos so sota». En tot cas, no es pot excloure la possibilitat que hagués hagut una evolució en la construcció d'aquesta mena de vaixell en un i altre sentit, de petit a gran o viceversa: és un punt que ens poden aclarir els historiadors de la marina àrab medieval. Altrament, notem que *ʿuṣeri* pronunciat *uxel* era normal en castellà.

DERIV.: *Uixera*: com a variant en femení d'*uixer* 'mena d'embarcació per transport de cavalls etc.', n'hi ha un ex. en la Cròn. de Pere Cerimoniós, text que normalment usa *uxer*, i *uixera* hi sembla ser d'ús adjectival, veg. supra i n. 3.

¹ R. Eberenz, *Schiffe an den Küsten der Pyrenäenhalbinsel* (Frankfurt-Bern, 1975) tracta la història d'aquest mot amb una ampla documentació (pp. 284-88); el primer ex. que cita duu la data de 1312, «xv uxers vel terite», però no és clar si hi ha un error en l'any, car en la discussió de la història del mot Eberenz posa la data de la primera aparició com 1324; el segon ex. que duu és de Muntaner.

² En el volum, *Les quatre grans cròniques* (Barcelona, Ed. Selecta), pp. 1003-1225. — ³ El DAG. duu el passatge que hem citat i a més aquest altre de la mateixa pàgina de la Cròn., «uxera grossa que portava cavalls», però no l'hi trobem i sembla ser el mateix exemple amb el text una mica canviat: recordem que MAGuiló en citar d'un text solia fer canvis lleugers i una de les tasques principals dels editors d'aquest diccionari (Fabra, Montoliu) va ser la comprovació de tots els passatges reproduïts per l'erudit mallorquí; segons sembla en aquest cas específic els editors havent-se oblidat de descartar la cèdula de MAGuiló van reproduir el mateix exemple dues vegades. — ⁴ «Schiff» im Arabischen, *Untersuchung über Vorkommen und Bedeutung der Termini* (Phil. Diss., Bonn, 1934), pp. 64-66. — ⁵ Muntaner, Cròn.: «E (misser Arnau d'Avella) veng-se'n al príncep, e dix-li: —Príncep, io sé que vós havets vint *galees obertes* a Brandis. Plàcia-us que les façats armar, que totes són adobades; e que metats en veu que volets mi trametre a la Morea ab cavalleria» (cap. 106, ed. Col. Pop. Barc. III, 34.2), «E l'almirall fo aparellat ab les quaranta *galees*, en les quals n'havia vint *obertes per popa*, en què anaven quatre-cents hòmens a cavall e molts almogàvers» (capítol 116, III, 61.8). Recordem que en un document de 1352 hom parla de «... uxers oberts per popa ...» (supra).

Uixer 'porter de palau', *uixera* 'portera', V. *uix* 'porta' *Uixera* 'mena d'embarcació', V. *uixer* *Uixol* 'mena de parany', V. *uix* 'porta' *Uixol*, variant d'ur-